

Lapszámunkat
Kmetovics Milán fotóival
 Illusztráltuk.
 A **m** vész a 6. oldalon
 mutatkozik be

amikor felelni akarok rád
 botlom a legnagyobbat
 pedig tudnom kellene régen
 te vagy a tévedésem

mégis akarok felelni rád
 hiába szavad se értem
 hogy védhetem a magam igazát
 szemenszedett tévedésben

felelni mégis akarni kell
 mert minden szétfolyik
 nem marad utánam semmi jel
 s csak voltam itt

mégis felelni kell
 nem érdekelve mit hisz el
 mire biccent
 felelni kell

– *Mi az oka annak, hogy nem tartozol egyetlen irodalmi csoportosuláshoz sem?*

– Ez csak részben igaz, mert az Irodalmi Jelen végül csak egy alkotócsoport, még ha virtuálisan is az, amiben részt vesznek a szerzők és a szerkesztők, ám ez inkább mégiscsak egy barátság története, semmint csoportosulás.

Ahelyett, hogy bármilyen társaságot megneveznénk, helyesebb feltenni a kérdést: vajon vannak-e ma itt valódi csoportosulások? Vagy csak érdekszövetségek vannak? Csak bizottságok és lobbik vannak? Nem is tudom. Könnyen meglehet, hogy sajnos mindegy.

De ténylegesen nem vagyok sem rokona, sem ismerős senkinek. Erdélyben nem vagyok elég székely. Pannokok között nem vagyok elég pannon. Ázsiai vagyok az európaiak között és amerikai Ázsiában. Embernek túlságosan költő, angyalnak vagy ördögnek meg túlságosan ember. De mindez onnan, ahonnan most nézni kell, és nézni fogjuk a dolgokat: édesmindegy. Egyszer azt írtam a Szegedi Egyetemen megjelent versemben: „csatlakozzanak hozzád, ha mernek“.

– *A tengerszint feletti magasság meghatározásában immár másodszer avatod magad férfivá a Versek a kisházból megjelenése után. A férfivá érésnek több szakasza lenne, vagy az*

„Tengerre, magyar!”

– *Boldog Zoltán beszélgetése Weiner Sennyey Tiborköltővel, alkímistával*
A tengerszint feletti magasság meghatározása című új verseskötete kapcsán –

Indonéziába és az Adriára történő utazás más oldaláról mutatta meg az életnek ezt az igencsak hullámzó szakaszát?

– Nem magamat avattam férfivá, hanem a küzdelmek és a szenvedések, csalódások és kalandok során értem egyre inkább azzá. Úgy szerettem, hogy ölni tudtam volna. Nem is sejtettem, hogy tényleg ölök. Gyilkos minden szerelmes. Különösen, akit a vágy hajt. A vágyakat le kell győznünk, hogy onnan nézhessük a létet, ahonnan univerzális. A leghetségesebb költészetet keresztül akartam és akarok eljutni a tisztá teljességhez. A globális életet szerettem volna és szeretném megérteni az univerzális orientáció révén. Azt

Honlapunkról ajánljuk

J.M.A. Biesheuvel: *A szürke cella* – Török Viktor fordítása

Sárközi Mátyás: *Nobel-díj*

„*Memóriám eldugott polcairól emelek le egy-egy féltettet üzenetet*“ – Beszélgetés Szűcs Gézával

Gömöri György: *Szókincsünk változásairól*

Jelen + jelen + irodalom – beszélgetés Bösztörményi Zoltánnal

Onagy Zoltán: *A körtefa alatt halottak*

Miért? – Sneé Péter reagál **Miklóssy Endre:** *Az undor morálja* című esszéjére

Weiner Sennyey Tibor: *A költő hangja a pesti gangon*

* *Beszéd az Indonéz nagykövetségen*

Bárdos József: *A halotti értesít* – *Nevet Új Democritus 9.*

Tillmann J. A.: *A sziget*

Azerd től az Adriáig – **Boldog Zoltán** kritikája

A Magyar Kultúra Napja
 Szatmárcsekén

www.irodalmijelen.hu

Kiss Márta festménye

akartam tudni, hogy mit énekel a madár, s nem csak azt, hogy hogyan és miért. Azt szeretném megérteni, mit dalolnak egymásnak a bálnák a tengerek mélyén, s nem azt, hogy mért vetik magukat a partra újra és újra. Mert utóbbit már tudtam. Többször partra vetettem magam a pannon sárban, mint valami déltengeri bálna, de mindig visszadobott a hullámok közé az egyes emberek szeretete. Philia tartott életben, s hozott vissza az önrombolásból, és a halálból mindig.

Egyébként meg tényleg szörnyő, hogy ha bekapcsolod a rádiót (hál istennek nincs tévénk), és iszonyatosan depressziósan nyilatkozik bemondótól államfőig mindenki. Éppen ezért menekültem többször is a tengerre. Mert ott kicsit feltöltődök, kicsit meggyógyulok.

Tengerre, magyar! Alkoholizmus, drogok, antidepresszánsok helyett könyörgöm: tenger! Saját példából tudom, hogy nincs más gyógyír erre a gödörre, vagy ahogy a költő mondja: „telihugyozott rózsaszín bilire“. De ne legyünk túl szigorúak, szeretem a hazám, szeretem az életet, de nem ököllel, nem mások kárára, hanem életemmel és költészetemmel. Korábban is erről beszéltem igazából több fórumon is, s hogy a folyóiratok világa önmagába zárult, meg kell változtatni, különben öncélú az egész nagy magyar irodalom.

(Folytatása a 6. oldalon)

Múlt héten volt a Magyar Kultúra Napja. Az Irodalmi Jelen körkérdés sorozatot intézett néhány – a kultúrában különböző területeken résztvevő, alkotó – emberhez. Válaszaik nyomán igen érdekes képet kaptunk a magyar kultúráról. Az alábbiakban olvashatja BOLDOG ZOLTÁN (tanár és kritikus), dr. BÁRDOS JÓZSEF (író), PETNEHÁZI GÁBOR (doktori ösztöndíjas), továbbá HEGYI BOTOS ATTILA (levéltáros, polihistor) válaszait.

megbecsülik vagy kiröhögik, múzeumokat építenek vagy rombolnak. A kultúra mindenkinek személyes ügye, így mindenkinek más miatt egyedi.

PETNEHÁZI GÁBOR: A közösségünkben a fakadó sajátos hozzáállás a világhoz. Eppen annyira egyedi, mint a többi.

DR. BÁRDOS JÓZSEF: A magyar kultúra egyik legfontosabb jellemzője befogadó természete. Hihet-

Gömöri György Szókincsünk változásairól

Optimista mondattal szerettem volna kezdeni ezt a szöveget: hogy bár a pénz romlik, a világgazdaság lassan a béka segge alá süllyed, a magyar nyelv szókincsé egyre bővül, gazdagodik. Néhány percnyi gondolkodás után rájöttem, hogy ez nem egészen így van. Valóban, szinte mindennap keletkeznek új szavak, de ugyanakkor elfelejtjük (én nem annyira, de a nálam jóval fiatalabbak bizonyosan) a régebben használt, avagy divatos szavakat. Tehát a nyelv egyszerre gyarapodik és szegényedik, tisztul és szennyeződik. Meg aztán: beszélje válogatja.

Ifjúságom számos kifejezése ma már az emlékezet lomtárába került. Ki emlékszik még a Rákosi-korszak idején használt olyan kifejezésekre, mint: népvelő, béketábor, élmunkás, sztahanovista? Ez utóbbi, ami egy Sztakhanov nevű orosz munkás nevéből indult ki, aki óriási állami segédlettel „túlteljesítette a normáját” és így az egész szocialista táborra kiterjedő versenymozgalmat indított meg, érdekes módon mégis fennmaradt, de nem a magyarban. Az olaszban a szótár szerint a „stakhanovista” annyit jelent, hogy „munkaőrült”. Úgy látszik az olaszoknak van humorérzékük.

A forradalom alatt is bejött számos új kifejezés, magát a forradalmat egy időben „OSE”-ként emlegették Magyarországon, mert ugye, nem akartak állást foglalni, hogy kinek a szempontjából nézzék azt, ami a társadalomnak forradalom, a kommunista kormányzatnak ellenforradalom volt, lett tehát októberi sajnálatos események. Egyébként a nemrégien elhunyt Czigány Lóránt közölte velem egyszer, hogy nyomtatásban én használtam el szót a „Molotov-koktél” kifejezést, az Egyetemi ifjúság 1956. november negyedik számában. Fogalmam sincs róla, hogy ezt a kifejezést ki találta ki, de az biztos, hogy magát a tárgyat a Corvin-közből és másutt abban az időben elég sokan használták.

A Kádár-korszak megint számos új szót dobott be a köztudatba, amelyek közül talán a „maszekolás” és a „háztáji” lett a két legelterjedtebb. Engem, meg kell mondanom, leginkább az a szó irritált, amit a sajtó (és a közvélemény) gyakran alkalmazott Nyugatra távozott honfitársakra. Ezek között az első disszidálni kifejezés volt, amit a latinból vettünk át, s amit akkor kezdtek alkalmazni, amikor a negyvenes évek végén egyes politikusok „a szabadságot választották”, vagyis kinnmaradtak, leléptek, dobbantottak. A Magyar Ertelmező Kéziszótár (1972-es kiadás!) szerint ez azt jelenti, hogy valaki „hazája törvényeinek megsértésével külföldre távozik, ill. kinn-tartózkodási engedélyének lejártja után a hazatérést megtagadja”. Mármost ez a meghatározás egyáltalán nem fedi az ötvenhatos, kétszáz ezres menekülési hullám fogalmát, mivel hazánk törvényeit a forradalom mintegy felüggesztette, és ha valaki 1956. november negyediké után távozott Ausztriába, akkor vajon ezzel a törvénytelenül hatalomra segített és a szovjetek kegyelméből beiktatott Kádár-kormányzatnak kellett volna elszámolnia? Bocsánat: mi nem disszidáltunk, hanem menekültünk és lényegében emigráltunk, politikai menedékjogot kaptunk nyugati országokban. Nagy Ferenc volt miniszterelnök és még Márai Sándor is lehetett disszidens (bár az utóbbira ezt a szót nem használják), mi nem voltunk azok.

A rendszerváltás óta megjelentek eufemisztikus divatszavak, például a hajdani besúgóokra megboldogult Szabó Iván alkalmazta egy ízben az „érintett” kifejezést: („számos MDF-es képviselő volt érintett az első szabad parlamentben”). A számítógép – ami már igazából nem fedi a „komputer” értelmét – megjelenése rengeteg új szót teremtett, amelyek közül a „honlap” kitűnő, a „link” viszont kissé mulatságos, mert a huszadik század első felében ezt a szót kizárólag megbízhatatlan egyénekre alkalmazták (pl. „micsoda link fráter!”). De még ennél is rosszabb, ami az angol szavak kritikátlan, mondhatnánk szolgáitvételével történik. Nem szenvedhetem sem a „lúszert”, sem az újabbban a Népszabadság honlapján olvasható „komment”-et. S bár nem várom el az ifjú magyaroktól, hogy minden angol szót tüstént megmagyarítsanak, annyit azért megtehetnének, hogy kis szellemi erőfeszítéssel dolgozzanak egy-egy újabb kifejezés magyarra fordításán, ha már azt a franciák vagy a finnek általában megteszik. Pár éve, az akkor még olvasható Magyar Hírlapban indítottunk egy ilyen nyelvújítási versenyt, elég komoly díjakkal, de meg kell mondanom, sokkal kisebb volt az érdeklődés, mint amire számítottunk. Pedig a rengeteg angol szöveg egyre zúdul az olvasókra, akik között talán még vannak olyanok, akik még ilyen körülmények között is tisztán szeretnének beszélni magyarul. Mert bár Kosztolányinak nincs sajnos igaza, a nyelv most már nem „erősen várunk”, de még mindig ügyelnünk kell arra, hogy ne váljon lerobbant, teleszemeltet házikóvá valahol az elbalkánosodott Európa szélén.

A kulturálatlanság is egy kulturális állapot

Létezik-e olyan, hogy „magyar kultúra”?

BOLDOG ZOLTÁN: A maga megfoghatatlanságában biztos létezik, a maga valóságában meg egyesek szerint ott porlad a könyvtárak polcain, feltöltődik az elektronikus könyvtárba, digitalizálódik cédélemezekre. A maga megfoghatatlanságában azonban minden egyes emberben létezik, és éppen az a kultúra, ami nem porlad a könyvtárak polcain, szervereken és adathordozókon. Ha létezik, akkor csak többes számban. A magyar kultúrák pedig kicsi és nagy, házat és kánonokat épít fejekben laknak, akik néha összejönnek, hogy örvendezzenek a közös tudáson. És talán a magyar kultúra akkor létezik igazán, ha minél szélesebb ez a közös életteliség. Ünnepeken, focimeccseken, kocsmái és családi beszélgetésen, tanórákon, felolvasóesteken, szavalóversenyeken, színházi előadásokon és koncerteken keltik életre a kultúrát. Ami itt nem kel életre, ami nem válik közös metszésponttá, az nem válik kultúrává. A kultúra folyton változik, feltámad, velünk együtt. De gondolom, ezzel nem mondtam újat.

PETNEHÁZI GÁBOR: Amíg magyarul írnak és beszélnek, létezni fog.

Miben látja a magyar kultúra egyediségét más kultúrákhoz képest?

BOLDOG ZOLTÁN: Nem látom, mert benne élek, elfogult vagyok. Nem látok át ilyen szinten más kultúrát. Talán azért egyedi, mert a magyar kultúrát ismerem a legjobban, bele születtem. És azért is egyedi, mert világméretű és világlátásom egy része az alapján formálódott. Azért egyedi, amiért minden más kultúra és minden más ember és közösség. Emberek formálják, örökítik,

len mértékben képes befogadni kívülről érkezni a kultúra szerves részévé, másfelől a magyar kultúra megtermékenyítője is váljanak.

(Folytatása a 8. oldalon)

Sárközi Mátyás Nobel-díj

Az angol lapokban nemrég hosszan cikkeztek arról, hogy manipulált-e a Nobel-díj odaítélése. Az irodalmi Nobel-díjról bizonyára nehéz dönteni, hiszen már az sem könnyen meghatározható, hogy melyik költő vagy prózai életmű értékesebb a másiknál, plusz meg kell felelni annak az alapszabályba foglalt kritériumnak, hogy a jutalmazott író a humánus üzenetét tolmácsolja a világ felé. Úgy tudni, az e körüli akadémikusok miatt nem kapott végül Nobel-díjat Tolsztoj. Azt hihetnénk, hogy a természettudományos díjak esetében könnyebb a döntés, hiszen konkrét teljesítményről van szó. De a brit sajtó éppen azt vitatja, hogy jogosan jutalmazták-e az orvosi szektorban Harald zur Hausen professzort, aki kétségtelenül úttörő kutatásokat végzett egy rákkeltő vírus meghatározása terén, de azokat a szaktekintélyeket, akik felterjesztették a díjra befolyásolhatta egy gyógyszerészeti mamutvállalat, amely oltóanyagot gyárt a vírus ellen.

A legtekintélyesebb és legnagyobb pénzjutalommal járó irodalmi díj elnyeréséhez is több kell annál, minthogy egy zseni megírja a legnagyobb regényt vagy a legcsodásabb költeményeket. Számít a nemzetiség, a személyes összeköttetés, és nem egyszer még az adott világpolitikai helyzet is. Eltartott jó néhány évig amíg a svéd rágókat arra, hogy visszatessz, ha túlszámít a jutalmaznak Nobel-díjjal skandinávokat. Ki tudja ma már, hogy ki volt a svéd költő Verner von Heidenstam, vagy a két dán, Gjellerup és Jensen?

Bosszantóan elhúzódtott a magyar irodalmi Nobel-díjas kiválasztása is. A lengyel irodalomnak már négy díjazottja volt, a cseh költészetnek pedig egy olyan közepes tehetség Nobel-díjasa, mint Jaroslav Seifert,

amikor Stockholmban gondolkodni kezdtek azon, hogy Petőfi, Arany, Babits, Móricz, Kosztolányi és József Attila nemzete nem érdemelne-e valamit. A hiányérzetük éppen akkor támadt, amikor a magyar irodalom jó formában volt. Nem utolsó sorban a Svédországban él Csatlós János ösztöndíjára felvetődött, hogy díjazni kellene Illyés Gyulát, Weöres Sándort – talán megosztott jutalommal egyszerre mind a kettőt.

A svéd költő, Arthur Lundquist látogatást tett Tihanyban Illyésnéknél, aki szívélyesen fogadta, legjobb barátot tette ki a malomkert asztalra (az se volt túl jó), pompás franciasággal társalgott vele párizsi közönségre emlékeztető és költészetet legyarázó. Svéd vendégének az volt a benyomása, hogy Illyés magyar költő fejedeleme, nem szorul Nobel-díjra. Pedig jó választás lett volna. Író és költő volt egy személyben, nem csak magas és kiváló költemények kerültek ki a tolla alól, hanem például a Puszták népe is. És ha akkor megkapja a díjat, Nobel-beszédében bizonyára emlegette volna néhány ködös mondattal a magyarság gondjait, például az erdélyi kulturális egyenlőség problémáját.

Weöres Sándort, a világirodalmi rangú költőt, Stockholmban látta vendégül a Nobel-díj bizottság fontos tagja, ám Sanyika igencsak sokat kószolt Lundquist konyak-készletéből, elveszítette a nagy karosszékben, kedvesen mosolygott és nem csillogtatta konverzációs képességeit.

Nem sokkal ez után találkozott Illyés Gyulával Párizsban, aki csak legyintett. „Sebjaj. A Nobel-díjat, azzal a rengeteg pénzzel, fiatal íróknak vagy költőknek kell adni, hogy élete hátra lévő részében nyugodt körülmények között alkothasson. Ha befutott szerzőnek adják a Nobelt, az olyan mintha a hajótöröttnek akkor dobnák oda a mentőövet, amikor már a part felé lábal a sekély vízben.”

Kertész Imre holokauszt-regénye végül meghozta a magyar irodalomnak a régen esedékes Nobel-díjat. S ez talán növelte irodalmunk tekintélyét a világban. Reménykedjünk, hogy nem ez a magyar írásművészet utolsó svéd kitüntetése. Ehhez csak remekművek kellene, és megfelelő magyar nyelvű tevékenység Stockholm felé.

LÁSZLÓFFY CSABA

Levél hazulról

Legyen a rossz szokásokat nem ugyanaz, mint magunkat elpusztítani.

Honfoglaló, honmegtartó kísérletek: apád, nagyapád hagyományának kötelékei, nem feltétlenül a vérségiék – az arcpir(os)ító lovagiasság és az ürellettel határos kockázatok archívumban nem rögzített láttelei nyúlós, undorító provinciautakon s korokban; midőn legfeljebb csak egy hasadozó szemeteszsák látszik, vagy csupán annyi, hogy a föld vajúdó hasához szorítod felfújtbuborék-fejedet.

Koldus-vidékek, romkert-város, ha kinn elkopik, szétszakad-roncsolódik a lét, a fejedben is elmozdul valami. (Legyen idő eltelténe dni rajta: mettől meddig lapos vagy meredek pályád emlékezete?) Mi az, ami képtelen bennetek a megbocsátásra: *a hús, a szív, a kedély?*

A házrombolás gyerekjáték (az utcai tüntetés nem ugyanaz, mint itthon, teszem azt, fejre állni). De lánknak a gyógyító fény, és nem vesszük komolyan a károkat.

De hát a kilakoltatott lelkiismeret?...

Spanyolóra

Tart még a háborúskodás a mórokkal, az eretnekekkel – szinte hihetetlen, hogy a vakhit által vezetett áltudományt valamint a hiúz tekintet bizalmatlanságot egy Kolumbusz, egy Cervantes, megsebesülve, csonkán, de túlélte egyáltalán. A sötét bosszútól hajtott vallatásoknak és kivégzéseknek megszámlálhatatlan villanásai, éktelen mennydörgések a nyugati égen, mielőtt (vagy miután) Aragónia egyesült Kasztíliával. Ezer szerencse, hogy van farsang is, s a szaporasággal szédít vért is felforr, akár szőlőtaposás után az édes must. Nincs más győztes, azóta se, csupán a túlélés, és *hódító: csak a Magasságos Úristen!*

Ugyan kinek érdemes drukkolni: neki, kit a szélfuvallat is aggaszt, vagy annak, aki a bűn sodrását sem érzi? – a fejlődés, gépekben, gézöskben s lóerőkben mérve, nem sokat ér. Kisemberéletek elcsigázott sokaságát sújtó, kollektív sivatagi magány(!); süket agonizálás gyatra retorika: egyetlen kiválasztottad a kételkedés géniusza, egyetlen istened a végzet.

A vers esélye

(Parafrázis)

Alámerülsz –
Hallgat szádban az új ige.
(Még nem mélység, hanem
ellep a felszín.)

Porcikák esélye

Áthajolsz a mohazöld bizakodásba, az aranyföveny nosztalgiába; öröklött a genetikai malom, termékeny sodrás, ismeretlen szeretkezések, lotyók, Lillák lebegő lelke, mélybe lehúzó lelketlensége, egy más/ik/, legendákkal, felhomálylással takarózó világ magzatvízben oldódó, elfojtott, elhalt zajai, akár a lelassuló, tisztuló folyók üledéke. Az ősszél mindegy, milyen lehetett: könyörületes vagy képmutató(!) – felfelé, hogy *er-szív volt, mintha látta volna a láthatatlant*. Lányéakra permetezett ondóharmat s falánk álomfantazmagóriák után sejtek, sóhajok tüneményes elvegyülése; tajtékos sziklamenedékek mögül visszhangzó génmalom-zaklatolás. Ásványi kőzetek, földi igazságokat kockáztató, idegrostokra (fel) feszített Istenképzet kikövetkeztethetetlen porcikái – bármely relativitáselméletre rácsafolók. Mégis: mint közönséges róka-gomba-tenyészet.

Flamand balladamotívum

Mit kínáltak föl nekünk? Egy darab Európát. Széllökések, együgyű Elvis utánczók, fenyegető öklök dacára még ma is derekasan helytállunk. Túlhajsolt gyermekeink arca olykor elriaszt (a Hold arca sem változatlan); nevetséges győzelmek az időt, s értetlenkedés a (harci) pózban fogadni a sznobokkal is mésalliance-ot köt „modernséget”, mely semmivel sem bizarrabb, mint a kéziratok túlélés-igénye, vagy az, hogy A. éjszakánként önmagáért aggódva fölriad, s könnyek nélkül is tud sírni. Megkopott kötelesség a vastag könyvekhez idomítani az unatkozó sokaság szenvedélyét. Mi az, ami örökre eltávolodni látszik tőlünk: a szellem oltalma vagy nemes szomorúsága?

Adventi elégia

Lázás a venyige, lát lebegni angyalhajat.
Bár régóta minden egy irányba halad,
sorvadás felé – ugye lesz, aki megáll?
Világi szózatok s balszerencse közt szétzilált
estéinket és gyertyapislogású, a sötétlő
szeppegt gyermekeinket (ha kilógnak a képből).

Belül *végleges bélyeget* viselsz már,
a helyzet foglya vagy; reményeiddel felszáll
bőröd alól a félszekgőze is.
Lélek, te bacilustól sose féltett,
jövőd története arcnélküli, hamis:
a marást elbnyálával gyógyító ígéret!

Valami visszafog, valami hajt el re:
rejtőzködés vagy kockázat? – egész emberöltőre
kiszabva.

Midőn késélen *pihen a morzsa* még,
a ház kamillaillatú és *csukva a spalét*,
s a sáros lépcsőn – láss csodát! – a hó megállt;
mikor a hazugság még nem artikulált,
s szemedből a kétséget kitörölve véd
a múltékonyság egyszerű esélye. („*Jó a lét!*“)

Mohóságod még gyanút faló erőt;
kivárni AZT! –

(Már dermed vérszél,
a csempekályhának feszítve hátad
állsz ellent a ködöt gomolygó világnak?
S ha majd az elnapolt feleletek helyén
lyukak tátognak?! –

„Az egy más *regény.*“)

Advent ideje. Jaj, rosszul gittelt ablakközön
be ne szívárojon a koszszín közöny.
Ahogy a talmi csillogásban óvtad t,
védd meg, Uram, az esendőt a változás előtt,
mutass neki folytonosságot, ott, hol semlegességet
mímélésima arc szürkíti el a földi létet.
Nemcsak vad puskacsövön csap ki a győlelet sárga
lángja; beszűkül a szem, hogy célba találja
lelked közepét. A képzéket, ragokat.
Néma tusák – hiéna sunyiság követi nyomodat.

Annak iszonyata, mit hátrahagsz (nem a halál),
legörnyeszt, még ha nem is kell okádnod:
annyi minden nem jöhet el, miért muszáj
mégis tehetetlenül várnod? – – –
A légben már angyalhaj sem lebeg;
csak korom patináz agyagból gyúrt tetemetek.

A tél hó nélkül olyan volt számára, mint valami temetetlen halott. Megijeszteni épp nem ijesztette meg, csak nem tudott aludni mellette. Tettekre ösztönözte, nyugtalaná tette, arra készítette, hogy mindenképp eltemesse, leginkább munkába. Én pedig szerettem, ha dolgozik, hülyén hangzik, de ezért is költöztünk pont olyan vidékre, óceáni éghajlatra, ahol szinte sohasem esett a hó. A munka ugyanis nála leginkább a ház körüli tevékenységeket jelentette, és ezáltal sokkal inkább éreztem azt, hogy engem lát el, velem foglalkozik, mint egyébként, attól függetlenül, hogy ilyenkor alig beszélünk. Mégis, ez a fajta törés sokkal fontosabb volt nekem, mint az összes többi együttvéve, így ugyanis sokkal inkább lett az anyám, mint a barátom, szerelmem vagy a lelki társam, és nekem erre az elbbire fokozottabb mértékben volt szükségem, mint az utóbbiak bármelyikére.

Furcsa, szinte megállapíthatatlan, hogy mi ennek az oka, hiszen a valódi anyám soha nem hagyott el, nem halt meg kiskoromban, nem vert meg, nem kínozta, és apám korai halála után sem csalt meg más férfival. Utólag belegendolva azonban talán pont ez lehetett a probléma – volt az, aki a vér szerinti kötelék ellenére sokkal inkább viselkedett úgy, mint ha a barátom lenne, és nem pedig az anyám, ugyanis nem tette fel magát szentnek, sérthetetlennek, jobbnak, erősebbnek, mint amilyen én voltam vagy vagyok, bevallotta a hibáit, cinkosom volt számtalan ballépésem során, soha nem büntetett vagy ítélte meg, mindig elnéző volt. Így utólag azonban, anyám születése előtt élettörténetének, többek között az apámmal való viszonyának ismeretében megállapítható, hogy ennek a fajta viselkedésnek és nevelésnek nem valami modern, a gyereket egyenrangú félként kezelő nevelési elmélet alkalmazása volt az oka, hanem egyszerűen az, hogy anyám attól félt, ha utasítani, vagy tekintélyt parancsolni próbál, akkor mindenképpen semmibe veszem.

Így viszont csak azt érte el, hogy ha éjszakánként felébredtem vagy féltem, nem tudtam hívni, mert tudtam, hogy nem jobb nálam, hogy sem tudna megvédeni. Csak csendben vacogtam, a fejemre borítottam a takarót, mint valami ismeretlen, mesterséges magzatburkot, mint valami protézist az eredeti helyett, ami talán elváthatja ugyanazt a feladatot, de még abban sem bíztam, remegtem tovább, izzadtam a takaró alatt, és irtózatosan féltem. Meg azt hitte, hogy remekül alszom, még dicselkedett is az óvodában a többi anyukának, hogy nekünk nincsenek a sötéttel és az elalvással problémáink, és hogy az ő kisfia mennyire erős és bátor gyerek.

Egyszer én nem fordulhattam hozzá semmiben, nem tettem meg a rosszul megépitett, összedőlő homokvárakat; a túl kis tartóra rakott, leesejt virágcserepben kihulló föld; és a rosszul megtszított cipőmből a konyhacsempére hulló sár alá; míg nem egyszer csak, úgy három évvel ezelőtt tényleg meg nem halt, akkor ugyanis munkanélküliségem és rendkívül rossz anyagi helyzetem miatt már nem volt elég pénzem arra, hogy eltemessem. Azóta egy kis porcelánurnában nyugszik, az éjjeliszekrényemen.

Később, amikor végre sikerült állást szereznem, már lett volna pénzem arra, hogy vásárolok nyughelyet neki, akkortól azonban foglalkozásomnak köszönhetően rengeteget kellett utaznom, és mivel nem nagyon voltak más rokonaim, senki sem tudta volna ellátni a sirt. Anyám maradt tehát a házszobaszekrényemen. Annak, hogy olyan sokáig nem tudtam elhagyni a feleségemet, részben ez volt az oka: egyetlen olyan barátom sem találtam, aki el tudta volna viselni, hogy egy halottal kell együtt élnie, még akkor sem, ha az a halott állagában nem sokban különbözött a csinosabbnál csinosabb kis tégelyekben tartott szemhéjpudereiktől. Hiába hívtam fel ket magunkhoz, amikor nem volt otthon a feleségem, még egy dugásnyi időt sem lettek volna hajlandók anyám urnája mellett tölteni, inkább én mentem el mindíg hozzájuk. Ez volt az egyetlen dolog, amiben anyám valaha, tudtán kívül irányított, imáda ugyanis a feleségemet.

Anita 24 volt, én 30, amikor összeházasodtunk. Éppen tudósítóként dolgoztam Irakban. A harcok vagy a helyi lakosok közelébe tulajdonképp alig mehettünk, de a média alibi-jének tökéletesen megfeleltünk – jelenlétünk a pártatlan, objektív tájékoztatás, és a sajtószabadság szellemét bizonyította; mialatt szálláshelyünkön, a foglytáborban berendezett stúdióban mikrofonnal a kezünkben olvastuk be a szerkesztő által megírt friss híreket, és tudtuk, hogy, mint abban a novellában, amelyikben a jó emberek vállá fölért mindíg egy apró angyal lebeg, a miénk mögött majd a központi szerkesztőségben helyezik oda a különböző vágástechnikák egyikével a hadsereg katonái által filmszalagra vett holttesteket. Valójában soha sem voltunk harcok közelében. Minket azonban ez nem nagyon zavart, mivel azt mondták nekünk, ennek az egész távollátásnak nemzetbiztonsági oka van. Persze, mint ahogy azt utólag a más médiabirodalmak képviselői által közölt értékes és eredeti felvételek tanúsították, ez egyáltalán nem volt igaz, pusztán a mi hírközpontunkat próbálták meg ellehetetleníteni, legalábbis kedvezőtlenebb pozícióba hozni a többi vezetést stúdióhoz képest. Ebből természetesen nem lett botrány, mivel vezeték számára később ennél a lemaradásnál sokkalta kellemetlenebb lett volna annak a beismerése, hogy tévétársaságunk manipulált felvételeket közölt. Volt egy olyan gyanúm, mely szerint egy régebbi riportunk lehetett ennek a háttérbe szorítási kísérletnek az oka, azzal ugyanis a közelgő elnökválasztás kapcsán bizonyos darázsfészekbe nyúltunk, az pedig nem ritka, hogy védekezés helyett ilyenkor megpróbálják megkérdőjelezni az adott hírközpont tájékozottságát, hitelét. Ennek bizonyítása azonban gyakorlatilag lehetetlen lett volna, fejtörés helyett tehát kényelmesen éltünk a foglytábor néhány üresen maradt igazgatói, személyzeti lakosztályában, és folytattuk a hamis tudósítások felvételét. Kaptunk enni, inni, sétáltunk, az egyes foglyoktól bün-

tesébe megvont, fennmaradó ételadagokból pedig kutyákat hizlaltunk. A legjobb szállodában sem élhettünk volna jobban. Aztán egy nap kitört a foglylázadás. Mivel katonáink úgy tartották, hogy az éheztetett, kiszolgáltatott rabok jelenléte semmilyen veszéllyel nem fenyeget, az intézménynek egy igazgatója és csupán néhány tiszteletbeli katonája volt. Így történetesen, hogy mivel én az egyik üresen hagyott igazgatói szobában éltem, onnan léptem ki, amikor meghallottam a hangzavart – nekem pedig legelőször engem támadtak meg. Levegőm szerencsére akkor még nem sokuknak volt, így mivel testközelbe értek volna, vissza tudtam lépni a kameráért, és miután készen álltam, hogy attól a pillanattól kezdve a mi

katonáink egyszer én nem tudták, mitől féljenek jobban, az én kamerámtól, vagy a lázadók fegyvereitől, nem bántottak. A lázadás leverése után én nem voltam hajlandó odaadni a parancsnoknak a felvételt, amely a börtön elhanyagolt állapotát, és a rabokkal való embertelen bánásmódot is kiválóan tanúsította. Helyette büszkén eljuttattam azt a stúdióunk vezetőjéhez, akihez azonban elbírkoztam meg a megjelentetést ellenző fenyegetések, mint maga a felvétel, ezért félelmében engedetlenségemre hivatkozva kirúgott. Ebben az állapotban indultam vissza Budapestre. A szégyent mindenképp el akartam kerülni, így hát elhatároztam, hogy barátaim és lehetséges támogatóim, leendő munkaadóim eljuttassam a harcok közelségébe, a harctéri jelenlétem megfáradt, humanista értékszemlélet embert, aki a sokk és az ennek kapcsán érzett meghasonlottság következtében eldöntötte, hogy ezentúl mondjuk inkább a környezetvédelemről ír, vagy itthon harcol valami nemes feladatért, esetleg az ország szociális helyzetének javításáért, vagy a nagycsaládokért. Ennek a megállapodott életformának az alátámasztásaként döntöttem el, hogy elveszem Anita-t.

Ekkor már 2-3 éve lehettünk együtt, pontosabban inkább külön, hiszen amíg én külföldi tudósítottam, két-három havonta egyszer találkoztunk, akkor viszont az unalomnyi időt együtt tölti kre jellemző precizitással és pontossággal, tökéletesen fantáziamentesen, de legalább megbízhatóan kaptam meg tőle azt az egyetlen dolgot, amit akartam. Talán ezzel a fantáziamentességgel, ezzel a szinte magabiztos nem-törődőséggel, azzal, hogy nem akart nekem semmi újat, semmi különlegeset nyújtani, nem akart minden alkalommal visszahódítani, szóval ezzel a magatartásával sikerült azt az érzetet keltenie bennem, hogy akár jó, akár nem, ismerem engem, és mi pont úgy összetartozunk, mint a hosszú ideje házastárs, vagyis el kell válnunk ahhoz, hogy újra külön kerüljünk, és tudta, hogy én ehhez túl lusta vagyok. Inkább elveszem, ténylegesen is. Furcsa, hogy Anita csak a szexuális együttélés során volt annyira hideg és visszafogott, a nyilvános viselkedésében egyébként nem, sőt, addigi kapcsolatunk alatt csupán a saját énem egy kötelező kiegészítőjévé vált, harsány, hangos, közönséges, reményeim, vagyis inkább szinte kötelező nagyképűségem szerint a tökéletes ellentétem, ami mellett nagyvonalúságom és egyéb erőnyeim remekül kitűnhettek, bizarr és leginkább feltűnő színezetet adva ezzel a kettős képzetű érdekes jelenségnek. Valójában Anita nem volt éppen feleségnek való, de egy olyan új kapcsolatot kiépíteni lakival, amiben máris szóba jöhetett volna a házasság gondolata, hónapokba, sőt, alighanem évekbe tellett volna, és nekem nem volt ennyi időm. Így hát maradt Anita.

Anita a házasságunk első éve alatt tökéletesen alkalmazkodott hozzám, és szinte olyan lett, mint én, a pontos másom, ami azért volt rendkívül kellemetlen, mert úgy látva egyrészt rá kellett jönnöm, hogy mennyire visszafordíthatatlan jelenlétük és unalmas vagyok, másrészt el kellett fogadnom, hogy sem tehetségtelen, sőt, okos, és ennek az utóbbi dolognak a felismerése talán még az elbűnölésnél is sokkal rosszabb volt. A végső csapás azonban az volt, amikor egyik külföldi utam során a szállodai szobánkban az egyik alkalmi barátommal voltam, pedig véletlenül ránk nyitott, és még szinte kért elnézést, esküszöm, mintha az anyámat láttam volna. Addig legalább azt hittem, hogy szeret, és ez nekem elég volt ahhoz, hogy kitartsak, de azzal, hogy fel sem vette, hogy megcsalom, hogy nem lett dühös, nem esett nekem, nem akart megölni, vagy legalább elválni, teljesen és tökéletesen semmibe vett, az önérzetembe gázolt, mintha nem is léteznék, mintha nem jelentenék neki semmit, csak a szerepemet, a férj szerepét, ami jobb, ha továbbra sem marad betöltetlenül. Ezzel vérgis sértett. Pedig akkor még megmenthette volna, ha nem is a valódi házasságunkat, de a tényleges együttélésünket mindenképp, ha hisztit csap, és felvált, akkor talán úgy rohantam volna utána, pontosabban, inkább a szeretete után, mint egy kutya. De neki inkább a házasság kellett. Abba nem akartam belegendolni, hogy lehet, hogy a gyerek miatt, mert attól féltem, hogy akkor még a gyereket is megutálnám. Eldöntöttem, hogy drasztikus módon, végérvényesen vetek véget az egésznek, és elhagyom. Az egyedüllétem azonban mindennél jobban féltem, a barátom pedig nem lettek volna hajlandók együtt élni anyám temetetlen hamvaival. Aztán megismertem Melindát.

Az elbeszélést, amit nekem adott, eddig közlöm csupán – ez a jól induló szöveg ugyanis a végén a feleségéről szóló magánügyek túlzott és kissé hektikusan közölt, nem elég jól kidolgozott kavalkádja után a személyemre vonatkozó dilettáns, rosszul megírt, hazug hízelgésekben kezd tobzódni. Két év kellett ahhoz, hogy én, aki egyébként remek emberismerő, legalább annyit megtudjon rólam, amennyi ahhoz szükséges, hogy a szöveg első bekezdését rám merje építeni, nagyrészt azonban itt is a feleségéről ír. Ennek a kiismerhetetlenségemnek köszönhetően egyébként, hogy körülbelül, mióta összeköltöztünk nem írt naplót, pedig ez egészen kiskorától kezdve, szinte mióta megtanult írni, rendszeres szokása volt. Azt, hogy a feleségét elhagyta értem, egyedül annak köszönhettem, hogy el tudtam viselni magam mellett az anyja urnáját, viszont úgy telt, hogy az enyémet nem – a méhem olyan volt ugyanis, mint egy aprócska urna, benne félévente újabb és újabb halott magzatok. Nem bírta tovább saját, valószínűleg felnagyított lelkiismeret-furdalását, amit azért érzett, mert egész életében csak magával tördött, magával foglalkozott, úgy gondolta, minden csapás azért történik, mert tett, vagy éppen nem tett valamit. Képes volt ilyen hazug, álszent, már-már misztikus köntösbe bújtatni azt, hogy egyszer én megutáltam, undorodottam tőlem, attól, ami a testemben van, a haláltól. Hazaköltöztünk tehát az óceántól, ki-ki a maga házába – vissza a feleségéhez, az él gyermekeihez, én meg melléjük a házamba, és ugyan fájt ez a közelség, de nem tehattunk mást, hiszen úgy ismerkedtünk meg, hogy szomszédok voltunk.

A telkük azon része azonban, amire a házamból rálátni, szerencsére csaknem teljesen üres, csak egy kis faház van rajta, amit leginkább fészernak használnak, meg néhány hatalmas almafa. Szinte sohasem látom ket arra, általában azzal sem nagyon törődnek, mi lesz a termés sorsa, sőt, amíg nem volt köztünk semmi, többször elfordult már, hogy sajnáltam nézni, hogy rohad a földön a gyümölcs, és én másztam át összeszedni. Hazatérésünk után pár hónappal megint azon gondolkodtam, át merjek-e menni az almáért, amikor hirtelen gyerekszivajra lettem figyelmes – jött oda a fiával összeszedni a gyümölcsöket. Az ablakomból lestem a tökéletesen idilli képet, és nem tudom, miért, de a szüretelésből kimaradó, a legalább térdig érő virágos gazban játszó gyerek újra eszembe juttatta a kiskori játék élményét, melynek lényege éppen az, hogy nem egyszer én az id elütésére van, mint a felnőttéknél, hiszen a gyerekeknek még tényleg az életük részét képezi a játék, mert az még olyan, mint a felnőttéknél a munka, a családalapítás, a háztartás vezetésének dolgai. A játék a gyerekeknek az igazi élet valóságát jelenti, tétje van, emiatt jelent sokkal nagyobb izgalmat annál, mintha az ember felnőttként csak úgy leülne társasozni vagy kártyázni. A felnőttégek egyébként a gyerekkori játék izgalmát, tétjét például a szerencsejátékban élik át mesterségesen újra, vagy amikor pénzt tesznek fel kártyázás közben. Jóllehet ezt most újra érezni, olyan volt, mintha én is játszanék a gyermekével, majd nem, mintha én is az gyereke lennék, és így, a kapcsolatunk vége után, életemben elszűr éreztem valaki iránt bizalmat. Aztán hirtelen észrevettem, hogy a kertjeinket elválasztó vékony, foghíjas kerítés az átmászott hozzánk a gyerekek, a 4-5 év körüli kisfiú. Én akkor pont nem láttam, nyilván a kertjük ellentétes oldalán szedte az almákat, de elre, már-már megmagyarázhatatlan, beteges vidámsággal és várakozással örültem annak, hogy hamarosan keresni fogja, furcsa boldogságot, elégtételt éreztem, mert bár a gyerek feleségétől van – akit sokszor irigyletem emiatt –, most, így a kapcsolatunk vége után mégis én adhatom neki vissza a fiát, részt vállalva ezzel egy kicsit a születésben.

Pontosan egy év, 123 nap és 3 óra telt el azóta, hogy a fiam elment. A feleségem ugyanennyi ideje nem szeretkezik velem. Érzéketlennek tőlem talán, amiért ezt a két dolgot egymás mellé teszem. Pedig a feleségem medd akar lenni, és mivel tudja, hogy nem az, a dolgot úgy oldja meg, hogy nem szeretkezik velem. Vagyis inkább, nem is medd akar lenni, hanem úgy érzi magát, mint aki terhes. Azt mondja, akkor sem látta, mégis tudta, hogy van egy fia. Ha megtalálnánk a holttestet, természetesen már nem lenne oka rá, hogy így érezze. Akkor gyászolhatnánk, és nem mi lennénk a holtak. Elhatároztam, hogy megszerzem neki a testet, amit eltemethet. Úgy döntöttem, kiviszem az urnából anyám hamvait, és egyszer hamut töltök bele, Anita-nak pedig azt mondom, megtaláltuk a gyereket, de annyira borzasztóan eltorzult állapotban volt a test, hogy inkább gyorsan elhamvasztattam. Anita persze engem ezért gyűlölni fog, és zokogva, rjögve kérdezi majd, a gyereket sokat szenvedette, és mindegy, mit válaszolok, mivel elhamvasztattam, tudni fogja, hogy igen. Tudtam azt is, hogy Anita esetleg majd nem fog hinni nekem, ellenkezőleg, hogy azok tényleg emberi hamvak-e. Ezért döntöttem úgy, hogy anyámét adom oda, és nem csak sima hamuval próbálom megoldani a helyzetet. Anyám hamvaival Anita úgysem tördött soha, mióta szerettem egy kellőképp nagy szekrényt, amibe az urna befért, szerintem azt is elfelejtette, hogy egyáltalán nálunk van. Pedig emlékszem, mennyire nehéz volt olyan nőt találni, aki szeretett annyira, hogy képes volt elviselni azt, hogy egy halott van a házban. Egyetlen halott! Akkor, vajon ha nem rúgnak ki, melyikük jött volna velem Irakba? Több száz, több ezer halott. De azt hiszem Anita is, és Melinda is elkísért volna. Végül is találtam két nőt, aki igazán szeretett, aki elviselte anyám hamvait értem. Most pedig belenyúlok a szekrénybe, elveszem az urnát. Eddig nem nyitottam ki soha. Felemelem a fedelét, és nem tudom, hogy meglep-e vagy inkább felháborít, amit látok. Hőfehér por. Valamelyikük kicserélte a hamvakat. Közelebb hajlok, és belenyúlok. Hazugság volt, de édes, mint a porcukor.

Költői tehetséggel megáldott-megvert emberek mindenkor születnek, és fenn fog maradni az egykor kétségkívül nagyobb verskedvelő tábornak egy vékonyabb rétege is, amely nem esik ki a legsűrűbb rostán. Ehhez a réteghez szól Böszörményi Zoltán legújabb kötete, *A semmi béré**, melyben végre elérí az elzárkózott Aranyvillamos, felszállhat „a vágyak és álmok járgányára”, mely a múltat, de a jövőt, a hátramaradt éveket is bejárja vele. S bár modern líráját a többértelműség, a jelképszerűség jellemzi, sikerül közös hullámhosszra terelni olvasóit is, s így ket is egy közös utazásra invitálja Aranyvillamosán.

Elégikus hangvételű darabokkal indul az új kötet. A magány, az elidegenedés a különböző „semmi béré” életérzés korunk jellemző tünete, és szerencsésnek mondhatja magát, aki – mint a költő – így vall erről: „Erős vagyok, erős újrán, / Erősödöm magányomban, / Bölömben, mint a dobok háta, / Koppan rajta pálcá-bánat” (Illat). Több más versében is sugallja, hogy a magány ma az élet természetes velejárója (A lugasban hull a hó, Et d). Ez nem zárja ki, hogy újból és újból keresse helyét a világban, ahogyan a régen élt nagy lírikus is kereste (Francesco Petrarca) és így a mai költő is:

„Létezem, vagy ez csak látszat,
Magamat magamból kitaláltam,
Én vagyok a lét fonákja?”

A szabadság extázisát dédelgetem.
Ez lenne létemnek bizonyosága?”

(Inkarnáció)

A bizonytalanságból, a gondokból azonban van egy biztos kiútja, menedéke, a költészet: „Kisétálni a mindenből, / Mily élvezet, / Betekintni mögém térdelve / Imádni ezt a helyzetet.” (A délután fénye).

A világot bejáró költő színes, hangulatos képet fest az idegenben látottakról (A bridgetowni piacon), de – magával ragadva aradi „útítársait” – egészséges lokálpatriotizmussal mindenek fölé helyezi szülő városát:

„Nem gyötörnek már újabb főbiák
Trója, Alexandria, Budapest, most
Aradom a bearanyozott glóriám.”

(Arad)

A vers új magja című következő ciklus – mottójául Ady idézve („Várjuk már, várjuk az új magyar csodákat”) – furcsa, de érthető kétségeket mutat: a költő köszönti az új fiatal századot és a még fiatalabb évezredet, de lelkesedését lehangolva a kilátástalan valóság: „Új sorsunk hajnala kél, / Létünk felett a semmi ég.” – hangsúlyozza a vers új magja refrénjében.

A költészet ma nem fogja megváltani a világot, mint egykor Ady hitte (de is csalódott), a mai költő mégsem tud remény nélkül alkotni. Ars poetica-szerveiseiben hirdeti azt a hitét, hogy a művet, a verset, az értékeket megmentheti (A versus, Viszem, A versről, A mondat, A vers). Számára létszükséglet a költés, az írás, rémálomban attól retteg, hogy cserbenhagyja ihlete:

„Tarkóm alatt tüzes rémálom.
Arra ébredek, nem tudom megírni versem.

Megbeszelném magammal, hogy nem félek,
De csak addig,
Míg egy újabb szót keresek a befejezéshez.”

(Arra ébredek)

Az olvasóval való „közös utazás” szüntelenül foglalkoztatja: költészetét megközelítéséhez nyújt tanácsot: „Lépdelj, szaladj velem, / Titkaim, az eldugott szellemet / Keresd hát, keresd szüntelen, / E néma sivatagban hol / Útra kel a vándor képzelet. / Ösvényét a fénynek versem / Rejti el, / Jeleit, ha megtalálsz / Győzel, s ég veled!” (Tágas teret).

Ettore Majorana múlt századi tudós tragikus sorsa már régóta foglalkoztatja költőnk képzeletét. A róla szóló versciklus bevezetőjében meg tudjuk, hogy Majorana volt az atommaghasadás elméletének első kidolgozója 1937-ben, de találmányát elsikkasztják, és 20 évvel később mások neve alatt ismertetik. Ezt az eseményt a zseniális tudós megmagyarázhatatlan eltűnése követi, állítólag, a tengerbe vetve magát, öngyilkos lett. Böszörményi Zoltán szerint neki is, az olvasónak is abban a hitben kell élnie, hogy a tudós nem halt meg, hanem egy kolostorban élt tovább, és onnan küldi „üzeneteit”. Ezek a „majorana-versek”, melyek a tudóst érzelmekkel, fájdalommal, örömmel, cselekedetekkel ruházzák fel (Majorana szerelmes, Majorana látomása, Majorana magányos, Majorana vallomása stb.)

Nem kétséges, hogy Majorana jelkép, érzelmei a költő lelkiállapotát, hangulatainak változásait szimbolizál-

ják. Ez azért is nyilvánvaló, hiszen a ciklus darabjaiban Majorana költő is, néha cserbenhagyja ihlete (Majorana ihlettelen), máskor „Húrokon pengeti ujját az öröm” (Majorana győztesét).

Az ezt követő Szilánkok című fejezet rövid, tömör – néhány szóból álló – filozofikus tartalmú aforizmákból tevődik össze. Ezek a mély értelmű gondolatok költői-emberi lélettapasztalatokon alapszanak: „szeretnék / veletek lenni / de nélkületek is / nagyon jó” (Jó); „minden / egyedül / fénylik fel / félelmét elzend / magában énekel” (Magány). Talán legértékesebbek a költői hitvallásról árulkodók: „tisztítóm / szavaim / szavaim-

Brauch Magda

Közös utazás az Aranyvillamoson

mal / benned / tisztulok” (Tisztulás); „egy lakható versben / otthon érzi magát / minden mondat” (Othon). A legtöbb „szilánk” a szerző emberi tartásáról tanúskodik: „vagyok / dísz / a valaminek / szónak / térnek / eszmének” (Vagyok); „életed / nem is volt / igazán / élet / ha meg nem / gyáláztak / meg nem / dicsértek” (Élet); „kit / a közöny / főtött / a mennybe / s a pokolba / sem mehet” (Közöny); „minden / tervemben / egy / újabb terv / magja / vádol” (Terv).

E harminchét rövid verset újabb hasonló kötetik *Az ígéret földjén* című következő fejezetben, mely Petőfi *Felhő* ciklusából idézett mottóval indul. Az itt olvasható tanulságokat tükröznek versek is Petőfi egykori, de máig érvényes gondolatait „aktualizálják”, telítik meg mai tartalommal, bár egyik-másik rövid, bölcsességet tolmácsoló darabot akár Petőfi is írhatta volna (ha összevetjük a *Felhőkben* kifejezett gondolatokkal, eszmékkel): Leszek, Emlékezet, Elmúlás, Sortüzet, Az id stb. vagy a Miért című vers: „miért van / mindig / az ideiót / maradnak / és távoznak / a gyengék”.

Jóval „maibb” igazságot fednek föl a következő sorok: „amikor / lehullt / rólunk / a bilincs / szabadon / lélegeztünk fel / agy / rabszolgaság / aztán / ott volt / a pénz” (Amikor).

Böszörményi Zoltán Aranyvillamosán két azonos című ciklussal fejez dik be az utazás. A szerelem illata című első rész Faludy György-idézetével indul, majd három szonett, néhány rövidebb vers, és befejezésül ismét szonett következik. A ciklus szerelmi vallomásainak stílusa olykor a bibliai Énekek énekére emlékeztet, kissé erotikusabb felhanggal:

„Én legyek hűs tenyereket tarlója,
Fehér kebletek közt ingó bója.

Ajkatokra forró pecsét az ajkam,
Szemeteknek forrás a tekintetem,
Vállatokon pihen bús fejem,
Ágyékokot nedve fokozza szomjam.”

(Hölgyek)

A következő sorok viszont kissé József Attila hasonló tárgyú verseire emlékeztetnek:

„Mondom magamban, hogy hiányzol,
Mondom magamban, hogy úgy kellesz
Mint riadt vadnak téli jászol.”

(Est)

A ciklus néhány darabjából (egy tizenkét), már csak a szerelem emléke villan el: „A holnap sugarában

még megcsillansz / Magamban cipellek, / Mint bont, / Mit imádtam.” (Megcsillansz).

A kötet befejező része A szerelem illata című szonettkoszorú. Ez a ma újból divatos máj 15 szonettből áll. Az első 14-et jellemzi, hogy mindenik vers utolsó sora egyben a következőnek kezdő sora is, az utolsó, a Mesterszonett ezekben lazított sorokból áll össze. Ahhoz, hogy így, egyszerű – szabályoknak megfelelő, értelmes, összefüggő és az olvasót magával ragadó versszöveg alakuljon ki, valósággal költői bravúr szükségeltetik. Az érzelmek maradéktalan kifejezéséhez – természetesen – nem elegendő a költői mesterség magas fokú ismerete és művelése. Elnyújtott idejélműlt közhely a forma és tartalom egysége – vagy inkább megegyezése –, de ezúttal aligha lehet pontosabb kifejezést használni. Böszörményi Zoltán számára a szonettkoszorú „megalkotása”, fölépítése nem pusztán költői játék vagy próbatétel (bár meglehetősen, ez is, az is közrejátszott), hanem egy igen mély és erős nézőlátású szenvedély tolmácsolása, mondhatni hajszálpontos „diagnózis”, amit ráadásul 15 szonetten, 210 verssoron át helyenként még fokozni is képes, de mindenképpen magas fokot tart. A sejtelmesen finom, halk hangon induló vallomás már a második szonett közepe táján fölér sődik: „Megemészt a roppant tizedent.” Majd egymást váltják a halkabb és erősebb hangok: „Harangvirága kondul ismét messze, / A gyönyör hangján megint figyelmeztet. / Bejárt tájaid bejárja örömöm,” (3. szonett); „Tömény csókban, vérerekben fuldokol / A mindenség, s én nem veszem zokon, / Hogy szusszal nem bírod tovább, osztozol / A mérgelem velem,” (8. szonett). Ugyanígy váltakoznak a bravúros költői képekkel a dísztelenebb, de éppen egyszer segítségben legszinténnek tartott sorok: „Szerelmemmel szeretni, hát itt vagyok.”; „Én legyek az örök meglepetéssé”; „Amihez érsz, ahhoz van igazán közöm”; „Jöjj velem, én már csak téged akarok.”; „... Mondd, mi leszek nélküled?”; „Szavaidat visszhangozzák az egek.” Ezek a találmokra kiragadott sorok – melyek csak ízelít adhatnak a mestermű szépségeiből – talán nem véletlenül gyakran az utolsó Mesterszonettben is jelen vannak:

„Halkan mondom, s ha te is fogadod
Szerelmemmel szeretni, hát itt vagyok.

Én vagyok ez a váratlan idegen,
Korbácsodnak csápjai a szívemen,
Kiben sereglük, képzeld ezernyi vágy,

Kiben reménnyel alszik a homály.
Szavaidat visszhangozzák az egek,
Elviszem magamban a hűségedet.”

Közös utazásának végére ért költő és olvasó. Szép, kellemes és tanulságos út volt, minden versszeret olvasónak ajánlott. És szintén reméljük: még sokszor kapunk Böszörményi Zoltántól, a költőtől és írótól hasonló meghívást:

„Utazz velem, lehet ez gyógyszer, kikevert méreg
kátránya, vagy
Kétely, melynek mézes diadalát ajkad újra kóstolja.”
(Aranyvillamos)

*A semmi béré. Kalligram, Pozsony, 2008.

„Tengerre, magyar!”

Folytatás az 1. oldalról

– Nemcsak tengerszint feletti magasságokba, hanem tengerszint alatti mélységekbe is eljutunk a kötetben, hiszen a lírai én csacsogó egyetemistákon szörnyülködik, majd pedig vére fröccsen a tér kövezetén. A férfikor eleven erdejében el kellene bújnunk a világ elöl, vagy vállalni az ilyen konfrontációkat? Egyáltalán hogyan kell együtt élnünk a minket körülvevő XXI. századi eseményekkel?

– Nincsen más: csak a szeretet. A közvetlen szeretet. Ez számomra a kegyelem, a kegyelmi idő pedig, ahogy Kemény Katalin mondja, maga az élet. Vannak olyan bölcs emberek, akik ezt tudják, nekem nagyon nehéz út vezetett ennek az egyszerű igazságnak a megértéséhez. A véretem kellett látnom folyó a fejemben, azt kellett látnom, hogy a barátaim elszaladnak, azt, hogy fényes nappal a téren, ahol otthon éreztem magam, senki sem siet a segítségemre. Azt, hogy barátságokat sokszor csak valamilyen ürügy tart össze, valamilyen cinkosság, s nem pedig a szeretet. Azt, hogy az egyik szerelemből folyó a másikba semmi több, mint menekülés egyik szigetről a másikra, miközben a hátunk mögött egyre nagyobbak a romok, egyre több a szenvedés. Mint a guanó, úgy gyűlik a karma. Vagy, hogy érthetetlenben mondjam, s talán sokaknak elfogadhatóbban, csak azt tegyed mással, amit magadnak is kívánsz. Szóval amikor az élet során járásban eltévedünk, újra és újra ki kell vonulnunk, hogy megnézzük: mi is történt, miért is történt. Keressetek távlatot! Igen ez az egyetlen lehetőségekünk a XXI. században nekünk: a távlat. Menjetek hegyek tetejére, menjetek erdő mélyére, folyókán és tengereken hajózatok, legyen távlatotok, hogy ne nyelhesse el az örökület, bárhányszor és bármennyire agresszívan is próbálkozik. Lelked szabadságát el nem vehetik, s ez így igaz, ha lelked valóban szabad. Ne ragaszkodj és ne kötődj feleslegesen olyan mémekhez, mint autó, ház, szék, hitel, pia, narkó, fehérhomokos part, rock'n'roll vagy kóser szex, mindenből csak annyit és azt vedd magadhoz, ami kell, ami jó. Ne engedd, hogy „az eszközök eszköze légy”, ahogy Thoreau mondja a Waldenben. Mert mi is a divat? „A divatot a fényzészhez szokott herék szabják meg, és a nyáj engedelmesen követi őket.”

– A köteteidből látszik, hogy folyton úton vagy. Lelki és fizikai utak kereszteződésében, most éppen Szegedről Budapestre. Mi az oka ennek a költözésnek, a vidékiségi feladásának és a budapestivé válásnak? Közé van ennek a „traumához”, amelyet a költés véreből is megfogalmaztál? Egyáltalán hogyan éled meg Budapestet?

– Figyelj, én rettegtem Budapesttől. Örök erdei névtelen vagyok, s igazából Szeged volt az első város életemben, mert Győr csak egy dagi fél-barokk és féliparos falu volt, mikor ott éltem hét éve. Budapestre első sorban Virágért jöttem. Vicces, hogy mondjuk szegedi, csak itt él. Aztán valahogy azt vettem észre, hogy jobban érzem magam Pesten, mert ahol lakunk, a Vörös Szalon vidéke jó környék, eltekintve a posztapokaliptikus állapotoktól, mint amilyen az összeomlás határán álló pesti házak, vagy az állítólag veszélyes fák. Mert itt van mondjuk a Hunyadi téri piac, ahol a politikusok fákkal ijesztgetik az istenadta népet. Alig van fa ebben a városban, mindegyik komoly érték kéne, hogy legyen. Ahogy „még egy terézvárosi kutya sem tudja maga után összeszedni”, úgy még egy terézvárosi park fái sem tudják magukat megvédeni a tomboló hűlyeségtől. De Budapest legnagyobb hibái ellenére is egy gyönyörű város, nagyon sokféle lakossággal, s igen sok nyelv szólal meg mellettem, csak míg végigmegyek az Andrásyn. És ez jó. Kell. Sokszor elmondtam már, hogy Jakartában töltött egyetlen éjszakám során mennyire megrázott, hogy 15 millió ember él abban a városban. Polisznyi nép a magyar a XXI. század hajnalán. De nem mindegy, hogy Spárta vagy Athén szellemisége él tovább bennünk. Ha nyitottak leszünk, ha tanulunk, ha okosak vagyunk, akkor majd szeretni fognak minket, és felnéznek ránk, és létezni fogunk, és az a létezés jó lesz. De ha bezárulunk, ha ostobaságokba merülünk, ha tovább folytatódik a lepusztulás, akkor senki sem fogja sajnálni, hogy – ahogy megint egy alig olvasott magyar költő mondja – itt egy nemzet tönkremegy.

– Egy méltatlanul elfeledett és korán elhunyt magyar költő, Békássy Ferenc életével és hagyatékával foglalkoztál az utóbbi időben, többek között ebből írtad a szakdolgozatodat is. Miért

fontos neked költőként egy olyan munka, melyet a legirodalomtörténészek végeznek, és miért lehet fontos önmagában Békássy története és életműve?

– Virtusból. Háromszorosan is virtusból. Először azért, mert Zsennyének, amit a hazámnak értek – tartozom ennnyivel. Másodszor is azért, hogy megmutassam ezt a fiatal költőt, aki Woolf és Wittgenstein és Keynes társaságából hazajön a Cambridge történelem szakának elvégzése után, huszárönkéntes lesz, és harcol és meghal a hazáért. De nem utálja az ellenséget, nincs benne gyűlölet, látása univerzális látás. Költészete egy olyan világ utolsó nyoma, amelyet tönkretettek a két háborúval, Trianonnal, holokausztal, kommunizmussal, s most a nyers haszonéhséggel. Egy olyan világ utolsó nyoma, amiben tudták, mi az a jó élet, amiben volt értelme élni. Babits, Kosztolányi, Tóth, Schöpplin mind-mind felfigyeltek a posztthumusz könyveire Békássynak, de aztán elfeledték tiszteletét, mint annyi nagyszerű embert. Az emlékezetet a legértékesebb valutája egy népnak. És végül harmadszor is virtusból, mégpedig személyes ügyből kifolyólag, ugyanis három esztendővel ezelőtt egy szegedi professzor éppen az első Békássy-dolgozatom miatt rúgott ki az összehasonlító irodalomtudomány szakról. Be akarom bizonyítani, hogy igen – lehet, hogy ifjúú hűvel túloztam írásomban, lehet, hogy néha túl könnyed és laza voltam én oda, de Békássy Ferenc tényleg költő volt, s versei között igenis vannak olyanok, amiben a magyar emberek megláthatják maguk, amiben az első világháború traumája ellenére fel tudunk egyenesedni, és azt mondhatjuk: nekünk volt egy huszárunk, egyetlen egy, aki elvégezte a legjobb egyetememet, akit a kor szellemi eliteje imádott, aki után hatalmas r maradt, aki nem érzett gyűlöletet, aki szabad volt, világpolgár, és magyar huszár. Nincs miért szégyenkeznünk. Búszkák is csak arra lehetünk, amit mi magunk tettünk. A háború borzalmában a költészet mindig a ember utolsó rejteke. A lélek ritmusa. En ezt a ritmót védem meg, az életet és a művészetet a sokszor nyers és unalmas tudományossággal szemben. Tudom, hogy az a professzor sohasem bocsát meg nekem, hogy szembe merem vele szállni, hogy nem merem neki mondani. És ez egyet jelent azzal, hogy lemondhatok a tudományos pályáról. Csakhogy én vagyok az az ember, akinek ez teljesen mindegy. Ha van, jó, ha nincs, nem baj. Szerintem ellenségeimet ez is dühíti. Nem ezért foglalkoztat az irodalom. En még mindig csak azért foglalkozok költészettel, mert abban az emberibb emberhez való utat látom, mert úgy hiszem, hogy ha egy jó verset sikerül adni, azzal mindent adtunk: vigasztalást a bajban, támaszt balsors idejére, erőt a harchoz, fegyvert és vértet a szerelemhez. Egykori tanáromnak azonban éppen úgy, mint annak a fiatalembernek, aki szétverte a fejem az utcakövön, éppen olyan hálás vagyok, mert sokat, nagyon sokat tanultam tőle. Főleg azt, hogy mit ne tegyek, hogy mit nem szabad.

– Verseidben, Vasárnapi leveleidben, esszéidben egy olyan gondolkodást képviselsz, amely a keleti filozófiákban gyökerezik, és melyet a lelki békéért kiindulva, a világra vetül nyugalom szab meg. Ebben nagyon fontos szerep jut a meditációnak, a szeretetnek és a figyelemnek. Ki az, akit ma bajtársaidnak tekinthetsz a kortárs magyar irodalomból és világirodalomból, és akit szívesen ajánlanál olvasóidnak is?

– Ilyen kemény kijelentések után szinte vallomás érték volna, ha megneveznék bárkit a közvetlen közelemből. Nem szeretnék senkit sem bajba keverni, egyébként éppen a Vasárnapi levelekből ez úgyis kiderül. Úgyhogy honi kortársak helyett hadd ajánljak inkább csak egyetlen olyan olvasmányt, ami mostanában lekötö a figyelmemet, költődik a tengerekhez és elmélyedek nagyszerű meglátásaiban. Le Clézio Raga című könyvére gondolok, mert úgy beszél a láthatatlan kontinensről, Oceániáról, ahogy kell. Nagyon szeretem, és lassan olvasom, hogy maradjon mindig belülről.

Talán nekem is sikerült egy olyan verseskönyvet írni most, amit majd valaki úgy fog olvasni, mint én a Ragát. Egy olyan könyvet, amiben Szarka Fedor Guidó rajzai, a versek, az adriai útínaplók egybeforrnak, s érdemes ott tartani magad mellett, vagy a zsebedben. Mert talán-talán pár embernek majd örömet okoznak, majd derít fákasztanak szívükben. Aztán ha tenyerükbe veszik ezt a kis könyvecskét nem lesz több, sem kevesebb, mint egyetlen szinte csepp a végtelen tengerekből, mely épp olyan izre, színre, sőtartalomra, mint egy emberi – nagyon is emberi – könnycsepp. Semmi több.

Az Irodalmi Jelen novellapályázata

Az Irodalmi Jelen szerkesztésége
(<http://www.irodalmijelen.hu>)
novellapályázatot hirdet prózaírók számára.

Egy-egy szerző két publikálatlan novellával (max. 6000-6000 karakter) pályázhat (a novellákat az ij@irodalmijelen.hu címre kell küldeni).

A pályázat jeligés. A novella jeligével kerül fel a portálra, a zsűri nem, csak az adatkezelő ismerik a beküldők személyazonosságát.

A beérkező művek folyamatosan felkerülnek az Irodalmi Jelen pályázat rovatába, ahol az olvasók tetszés szerint, szavazataikkal segíthetik a közönségdíj odaítélését.

Nevezési díj novellánként (banki átutalással): **1000 forint** (10700392 42062707 51100005 – CIB Bank); vagy **15 RON** (RO64 WBAN 2511 0000 0250 9984 – BC INTESA SANPAOLO); vagy **5 euró** (RO44 WBAN 2511 0220 0250 9984 – BC INTESA SANPAOLO).

Zsűri: az Irodalmi Jelen szerkesztésége.
Beadási határidő: 2009. május 10. (24 óra).
Eredményhirdetés: 2009. június 30.

A szerkesztéség a legjobbnak ítélt novellák között hat díjat oszt ki.

1. díj – 100 000 Ft
 2. díj – 75 000 Ft
 3. díj – 50 000 Ft
 4. könyvcsomag
 5. könyvcsomag
- +
1. Közönségdíj – 60 000 Ft

A díjazott pályaműveket és a nem díjazott, de értékes novellákat antológiában jelentetjük meg – az Irodalmi Jelen Könyvek sorozatban – a Karácsonyi Könyvvásárra.

K
M
E
T
O
V
I
C
S
M
I
L
Á
N

Baján születtem, közel 1984 évvel azután, hogy egy barátságos ácsot fának szegeztek, csak azért mert felvetette hogy milyen jó is lenne, ha az emberek végre barátságosak lennének egymáshoz. Napjainkban Szeged városában élek, ahol az emberek még mindig nem túl barátságosak egymással.

Szabadidőmben a Városvezetőkét meggyalázó grafiti készítés ügyében indult, nyomozati rabosítástól kezdve, a vitorlázórepülés oktatásáig sokminden belefér. A fotó számomra olyan mint egy könyvjelző, világunk végtelen lapjai közt. Amikor felütünk egy elmúlt pillanatot, érdemes a könyvjelző utáni oldalon is elgondolkoznunk. A születésem pillanatában a földről származó fotonok például már valahol a Vega csillagnál járhatnak.

És most?

A bőség zavara

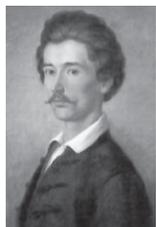
ONAGY ZOLTÁN rovata

December

A januárban az a jó, illetve lehet jó, hogy összeér a decembervéggel, hogy egyszerre vég és kezdet, ekkor még látjuk, ami mögöttünk van, mit szűrtünk el a korábbi évben, évtizedekben, némi elszántsággal és mazochista vénával határozhatunk változások dolgában. Fogadalommal, nélküle, ősztonösen, automatikusan, félelmünkben, asszonyi és/vagy történelmi kényszerben. Januárra néhány olyan írószületés, íróhalál gyűlt össze, ahol a szereplő végérvényes változásokat eszközölt a kor irodalmában úgy, hogy mögötte még élt, tiltakozott az elzárta éra.

Pet fi, a sztárkölt

Mint például a 1823. január elsején Kiskörösön született Pet fi néven elhíresült tót nemzetiségű kisfiú, a Sándor. 1838-ban jelenik meg első verse az aszói evangélikus gimnáziumban. Tizenöt évesen.

Két év katonáskodás után három év vándorszínészet.

Barátságba keveredik Jókaiival, 1844-ben az első kötet, de a legfontosabb pillanat, amikor Vahot laptulajdonos felveszi segédszerkesztőnek a Pesti Divatlaphoz, sztárt farag belőle.

Nagyon valószínű, hogy minden tulajdonsággal bír, ami a sztársághoz, a tömeges irritáló utálathoz, a tömeges rajongáshoz szükséges. Ezt ismeri fel Vahot Imre.

Fékezhetetlen, kiszámíthatatlan, koordinálhatatlan. Na és, mert élvezzi Vörösmartyó jóindulatú megbecsülését.

A kor is megfelel éppen. Az irodalom kicsúszna az egyre inkább ránehezülő idealisztikus német szalonlira alól, készül kidugni fejét a népies irodalom többszörös, koncentrált segítségével.

Vahot a maga zsenialitásával a szakmában elsőként teremti meg a Pet fi-hódolók hadát, a Pet fi-fanok léte némi időhátránnyal létrehozza az ellenoldal seregeit, akiket bosszant, halálra bír, szít az új hangú kreálmány, és minden oldalról támadják a köz számára „mivel, iszákos legényként elállított költőt (a minden ízében magyar embert, Vahot Pet fit állandóan extramagyar öltözékben járta). A sikerhez nem elég a tehetség, az ismertség kötelező adalék.

A hírverés, a folyamatos hírlapi csaták a pályatársakat is megtevesztik. Ismert a meglepett Kemény Zsigmondtól való naplórészlet első találkozásuk idejéből, 1846 augusztusából, „Pet fi mindig vizet ivott, csinos öltözetben jelent meg, és az angol, francia, német irodalommal ösmeretes, s beszélni is gyakran szokott franciául”.

Kétségtelen, hogy zseni születik 1822–23. évfordulóján. Nem csak a rövidke tüzpályán töltött év alatt összehozott életmű (nézzenek a polcra, rá a Pet fi-összesre, mekkora apróbetűs kötetet ír össze), de gyerekeim kényes füle, és ahogy azonnal elfogadták a *János vitéz*, ezt bizonyítja.

Ültem a gyerekszobában, megültem, megérintültem, és vagy százszor olvastam fel nekik hosszabb-rövidebb részekre szedve Kukorica János kalandjait a világban, a hadakozásban, az igazságtalanságban, a szerelemben. Kiderült, hogy elaludtak, én meg nem vettem észre, nyomtam tovább.

Pet fi egyszerre Andersen, Benedek Elek, egyszerre a *Vén cigány*, a *Ringató* és az *Altató* költője is, de ugyanakkor összeférhetetlen forradalmár és elviselhetetlen pojáca, zseni, nem kérdés.

Nemes Nagy Ágnes

Nemes Nagy Ágnes nyolcvanhét volt január 3-án. Ami egyszerre meghökkent is, meglep is. Néha sokkal fiatalabbnak gondolom, máskor időssebbnek. De talán közelebb azt mondani szolidan, se nem időssebb, se nem fiatalabb, hanem kortalanabb a folyamatos jelenlétükkel.

Nemes Nagy Ágnes a szép arc. A néhány hónapnyi belenyugvó küzdelem Babitsról írott *A hegyi költő* című (megkerülhetetlen volt), és egyéb esszéivel, azután a félevenként megjelenő Magvet Újhold, és egy súlyosan árnyaló Eörsi cikk 2004 nyaráról, ami után és miatt előrel kellett volna kezdeni mindent, amit addig érvényesnek gondoltam Nemes Nagy Ágnessal kapcsolatban.

Arra már nem jut energia. Csak valamiféle konklúzióra jut: hiába nézünk, alig látunk, hogy hiába látunk, a belső információk tizedét is alig értjük valódi összefüggéseiben.

De a legfontosabb: amikor a politika írja egy-egy kor irodalmát, abban az irodalomban semmi nem tiszta, minden hazug és bonyolult (gondolj, kedves Olvasó, a megkerülhetetlen és megbocsáthatatlan Tar Sándor mizériára).

Amikor a politika játéktérként megködteti az irodalom speciális terepeit, soha nem tudhatni, hogy pályatévészett írókat látunk-e politikusi mellvértben, vagy pályatévészett politikust írómaszkban. (Méz a történeten, amit most látunk, miszerint mediatisztikus riporterek, közszereplők regénysorozatokat írnak a magyar valóságról, hogy egy delegált brüsszeli démon szerelmes leányregényvel rukkoljon el.)

De nem is így. Nem gondolok politikai mákonyra, amikor Nemes Nagy Ágnes lekerül a polcra. Ha mégis, az nem ugyanaz, mint amikor a szereplő saját bérén, saját életével szenvedte meg. Bizonyos szövegeknél rábírom magam az opusra. Nem tehetek mást.

Wass Albert

(szentgyeydi és czegei gróf Wass Albert; Választút, 1908. január 8.–Astor, Florida, 1998. február 17.) erdélyi magyar író és költő.

Az erdélyi magyar irodalom Magyarországon csak halála után felfedezett alakja. Egyik leghíresebb könyve a *Kard és kasza*, amely több generációs családi életrajz formájában áttekinti a történelmünket 1050-től egészen a mai korig.

1944-től Németországban, majd 1952-től haláláig az Amerikai Egyesült Államokban élt. Nicolae Ceaușescu elnökségének éveiben Romániában könyveit betiltották. Műveit Magyarországon a rendszerváltás óta jelentetik meg, korábban itt szinte ismeretlen volt.

Irodalmi munkásságának kritikái feldolgozása ma is folyik. Népszerűsége az 1990-es évek végétől az erdélyi olvasók mellett a magyarországi olvasóközönség körében is folyamatosan növekszik. 2005-ben A Nagy Könyv című magyarországi felmérésben az egyik legkedveltebb magyar írónak bizonyult: *A fűtleneli boszorkány* című művét az olvasók a legnépszerűbb 12 magyar regény közé választották, az 50 legnépszerűbb magyar regény között pedig további két műve is szerepel: az *Adjátok vissza a hegyeimet!* és a *Kard és kasza*.

James Joyce

1941. január 13-án hal meg a dublini James Joyce. Februárban születésnapja lesz, lehet, visszatérünk, most Hamvas Béla értékelésének hét tételkivonatával (Nyugat, 1930) emlékezünk rá.

(Zárójelben, de mert fontos tényező a nagyregényéletében, megjegyzendő: az 1922-ben megjelent *Ulysses*-t a nép jóerkölcseire vesztettül vigyázó hatóság 1936-ig, tehát 14 évig betiltotta az Egyesült Királyságban és az Egyesült Államokban, ami feltétlenül jó reklám, Joyce maga sem találhatott volna ki hatékonyabbat. És az is megjegyzendő az elkeseredés szélén botladozó kezdő írók számára, hogy 1907-től huszonegy kiadó utasította vissza a *Dublini embereket*, míg végre 1914-ben Dublinban megjelent. Normális író a hatodiknál kételkedni kezd tehetségében, szemétkosárba vágja a kötetet. A siker, amiért hazautazott, elmaradt, emiatt elhagyta Írországot, és nem is tért többet oda vissza.)

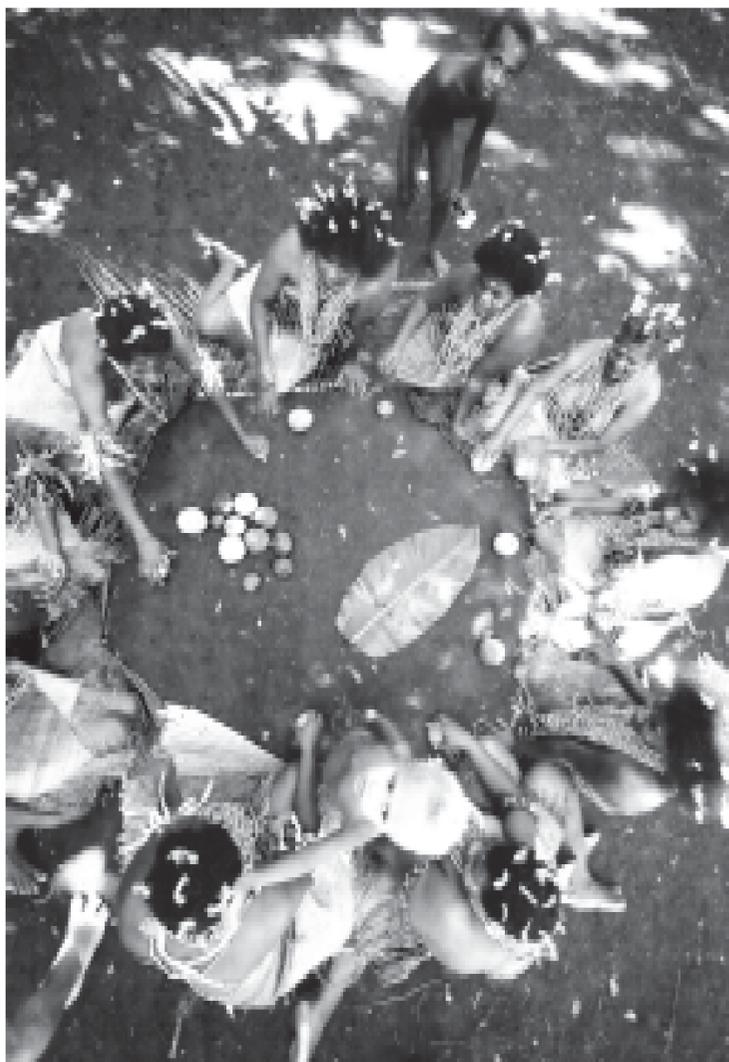
„1. Joyce neve úgy járja be az irodalmi köröket, mint a rémhír.

2. ... gondolkodásának alapformáját Aquinoi Tamás filozófiájának köszönheti.

3. Szántsándékkal felháborít, elre megfontoltan gyaláz meg eszméket. [...] De nem lehetséges, hogy valakinek ne legyen apja. Nincsen gyökeresen, lényeges új. Joyce is kiindult valakiből.

4. A regénynek nincs meséje.

5. Az Ulysses, mint maga a szerző mondja: minden.

6. Erről csak az szerezhethető fogalmat, aki nekifog és belekóstol. A részletek csak arra alkalmasak, hogy visszariasszanak.

7. Legújabb munkája címe: *Work in Progress*. Egyetlenegy mondat az egész, még az Ulyssesnél is terjedelmesebb és szélesebb. Senki nem ért belőle egyetlen szót sem. De azok, akik a munkát ismerik és nem tartoznak Joyce elvi ellenségei közé, azok azt mondják, hogy rendkívül érdekes.

Fekete István

„Civil ruhás ávosok keresték föl férjét ápoló anyámat, és arra kényszerítették: ha nem akarja, hogy az egész családdal elbánjanak, akkor hazudja azt: apám rablótámadás áldozata lett. Ezt a hírt kürtölte szét a rádió is. Anyámat annyira megfélemlítették, hogy még apám halála, 1970 után is ragaszkodott ehhez a meséhez. Nekem mindvégig bántotta az önéretetem, hogy nem volt annyi bátorsága, hogy az igaz történetet mondja el a nyilvánosság előtt.” – üzeni Kanadából ott élő fia. Ami minimum helyi marhaságnak tűnik. És viccnek is rossz. A hetvenes évek már régen nem a negyvenesek eleje, de ezt ifj. Fekete nemigen tudja.

Százkilenc éve, 1900. január 25-én születik Fekete István a Somogy megyei Göllén. 1918-ban a hadiértségi után azonnal bevonul katonának. Később segéd-tiszt, gazdatiszt, főtiszt, Erdélyben vadászik Kittenberger Kálmánnal és Széchenyi Zsigmonddal.

1936-ban megnyeri a Gárdonyi Géza Társaság történelmi regénypályázatát a *Koppányi aga testamentuma* című regényével. 1939-ben a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda magyar nemzeti szellemiségű regénypályázatát a *Zsellérek* című regényével nyeri meg. Hamarosan felveszik a Kisfaludy Társaságba.

Miután kizárják a Magyar Írók Szövetségéből (talán 1949, nem találtam indoklást, adatot – OZ), az Új Ember és a Vigilia hozza írásait.

Aztán megint változnak az idők, az idők ilyenek: 1960-ban József Attila-díjat kap *Tuskevár* című regényéért. Ismét népszerű lett. Még tíz évet él.

Hamvait 2004-ben temetik újra Göllén.

Tuskevár, *Téli berek*, *Bogács*, *Kele*, *Vuk*, *Ballagó idők*, *A koppányi aga*, és egyebek. Fekete István sokat írt, gazdag, élvezhető életmű. Könyvei háromszáz kiadásban jelentek meg; tízenhétmillió példányban keltek el magyarul, és hárommillióban még huszonegy országban. Jókait kivéve megközelítetlenül sincs ilyen sikeres magyar szerző.

Az irodalomtörténészek – akik szeretik meghatározni, fakkba helyezni az írókat – azóta keresik a helyét a magyar irodalomtörténetben.

A kulturálatlanság is egy kulturális állapot

(Folytatás a 2. oldalról)

Ez így van az Ómagyar Mária-siralomtól Petőfi és Adyig, Shakespeare-től Verne Gyuláig (!), a kabaróktól a kunokig, Villontól Faludy Györgyig, Orbán János Dénesig vagy Varró Dánielig.

Mi az, amiben maga szerint kiemelkedt alkotott a Magyar Kultúra az elmúlt évben/évtizedben?

BOLDOG ZOLTÁN: A Magyar Kultúra az újraértelmezésben és újraértékelésben alkotott kiemelkedt. Képes volt újra felfedezni a múltat, a tiltottat és a megretentet, a számzött polgárit. Sorolhatnám a példákat az új Szilvási-kiadásoktól a Nagy Könyv szavazáson méltánytalanul elfeledett Rejtő-sorozatig. Abban is újat alkotott, hogy képes tartani a színvonalat, miközben egyre befogadóbb lesz az elbb említett szerzőkkel, életmóddal és műfajokkal szemben. Néha kicsit odapaskol egy-egy Sárbogárdi Jolánnal, de ez csak egészséges kacérkodás. És persze ebből adódóan egyre jobb a humora a magyar kultúrának, köszönhetően Garaczinak, Darvasinak, Parti Nagy Lajosnak és még Esterháznak is. És még sokan másoknak.

PETNEHÁZI GÁBOR: A magyar kultúra nem alkot, hanem alkotják. Mindig újra.

DR. BÁRDOS JÓZSEF: Úgy gondolom, hogy az elmúlt évtized legnagyobb tette annak megmutatása, hogy hamis az a beállítás, amely szerint a magyar kultúra legfőbb jellemzője valamiféle komor tragikusság volna. A magyar kultúrától egyáltalán nem idegen a játékoság, a humor, a könnyedség sem, amely nem mond ellent annak, hogy ilyen művek akár a legsúlyosabb problémákat, a valódi sorskérdéseket ragadhatják meg. Ez valamennyi alább név szerint említett alkotóra érvényes, és ha egyáltalán lehet ilyet állítani, hát ez közös vonásuk.

Nevezzen meg három olyan művészt, alkotót, vagy író, akit a Magyar Kultúra elválaszthatatlan részének érez (az elmúlt évben/évtizedben).

BOLDOG ZOLTÁN: Parti Nagy Lajos, Lovasi András és Magdi néni. (Utóbbiból még pótolom a lemaradásom.)

PETNEHÁZI GÁBOR: Mindenki, aki magyarul, magyarként és magyarnak alkot, része.

DR. BÁRDOS JÓZSEF: Makovecz Imre építésze, Jankovics Marcell filmrendező, Faludy György költő.

Nevezzen meg három olyan műalkotást, amely a Magyar Kultúrát gazdagítja (az elmúlt évben/évtizedben).

BOLDOG ZOLTÁN: Centauri Kék angyal című kötete, az MKKP rajzai és a szakdolgozatom.

PETNEHÁZI GÁBOR: Lásd fent.

DR. BÁRDOS JÓZSEF: Esterházy Péter: Harmonia caelestis (2000), Makovecz Imre: Egyetemi épület (Stephaneum), Piliscsaba 2001., Varró Dániel: Túl a Maszat-hegyen 2003.

Van-e célja a kultúrának, s ha igen mi az?

BOLDOG ZOLTÁN: Közösséget formál, összetart és emlékeztet.

PETNEHÁZI GÁBOR: Hagyományozás és újrafeltalálás.

DR. BÁRDOS JÓZSEF: A kultúra, ahogy én itt beszélek róla, nem egyéb, mint az embert társadalmi lényé formáló civilizációs mozzanatok összessége. Ebből következik, hogy a kultúra célja az ember humanizálása. Csak a kultúra képes (József Attila paradoxonjával élve) a fehéreket Európait csinálni.

Van-e átjárás a magyar kultúra és a magyar hétköznapok között?

BOLDOG ZOLTÁN: Leginkább a különböző mediális hordozók segíthetnek az átjárásban. A kultúra az, ami fényben is hétköznapi tud lenni, mert a hétköznapok legyrik az ünnepnapokat. Amíg az esti mese, a Kossuth Rádió kultúrát közvetít, sorai betöltötték

ezt a szerepet, addig volt átjárás a kettő között. Most gyakran a hétköznapok válnak kultúrává. Ha pedig nem fogadjuk el, akkor máshogy kell élnünk a hétköznapokat. De az ma már egyáltalán nem hétköznapi, hanem különös viselkedés. És mivel az ember több kultúrában és szubkultúrában él egyszerre, talán az átjárás az egyetlen mód, hogy kulturálisan otthon érezze magát az állandó változásban.

PETNEHÁZI GÁBOR: A hétköznapiságnak is megvan a maga kultúrája.

DR. BÁRDOS JÓZSEF: Természetesen van, még akkor is, ha kultúrán csak az úgynevezett magas kultúrát értjük. Hogy mást ne mondjak: Madách Imre művét az irodalmárok száz éve kritizálják, vitatják, színpadra való-e egyáltalán, miközben a színház száz éve mindig megtelik nézőkkel, ha a Tragédia műsorra kerül. Másfelől a ponyva (szerelmes történet, gyilkossági sztori, kísértethistória) mindig népszerű volt a magas irodalomnál. Míg Arany János Kisebb költeményei című kötete néhány száz példányban kelt el az 1850-es években, addig a vele egy időben kiadott ponyvák (pl. egy korabeli rablógyilkosságról írott verses röplap) több ezer példányban. Persze voltak zsenik, akiknek sikerült olyan ponyvákat alkotniuk (pl. Shakespeare), amiket zabált a kortárs közönség, másfelől a magas irodalom bennfentesei azóta is rágódhatnak rajta.

Milyennek látja ma a magyar hétköznapokat? Vajon van-e szerepe az emberek életében a kultúrának?

BOLDOG ZOLTÁN: Először Kiss László mondata jutott eszembe: „lófasz kell ezeknek, nem kultúra”. Mindig kultúrában élünk, ha az emberekben él közös metszéspontokat tekintjük annak. A lófasz is kultúra, így minden ember életében a saját kultúrája a fontos, melyet hajlamosak vagyunk szubkultúrának tekinteni. De ma már csak szubkultúrák vannak. Ha az oktatás, az irodalmi és művészeti kánon nem nyit, akkor egyre parányibb szubkultúrává válik az egyre nagyobb valószínűséggel „lófasz” mellett. (Már elnézést.)

PETNEHÁZI GÁBOR: A kulturálatlanság is egy kulturális állapot.

DR. BÁRDOS JÓZSEF: Sok a sérelem, a frusztráció, sok a civilizálatlanság. Mindent ural a média, amely ma (nálunk bizonyosan) a totális feleltetés korszakát éli, holott (ma már nem is negyedik, de legels hatalmi ágként) döntően meghatározza az emberek gondolkodását, erkölcsét, magatartását, cselekedeteit, egyszerűen: emberségét. A kulturátság egyébként egy soha el nem érhető cél, olyasmi, ami felé (kínálódva is) csak haladni lehet.

HEGYI BOTOS ATTILA: Csak ennyit és azért, mert magyarnak születtem. Magyar kultúra jó ideje kettéhasadtságában létezik. Nyugat és Kelet polarizáltságában, urbánus és népies kísértetiesen örök vitájában, hol elbbi feldolgozatlan idegen minták, utóbbi mitizált, kriptaillatú zárványszerűség árnyai lengik körül. Mindkettőre érvényes azonban egyfajta falkajelszavakkal tördelt retorika, gúny, s a másik iránt érzett antagonisztikus meg nem értés.

Magyar kultúra nem valóságosan, potenciónálisan létezik. Ha a két fél összeérne, amely per pillanat nem több elvont matematikai műveletnél, beszélhetnénk magyar kultúráról, melynek egyik legfőbb képessége más nációk, valamint általános emberi kultúrjelenések integrálásának, egyúttal átélésének képessége egy magyaros vérmérsékletű, többes géniusz törvényszerűségei szerint. Erre a népies (illetve annak bázisa, a rurális életmód) jelenkori felbomlása, s a magyar múlt mindmáig való feldolgozatlansága okán egyre kevésbé nyílik lehetőség. Így többnyire nem magyar kultúráról, csupán egyes alkotók elszigetelt, ki soha nem teljesedő próbálkozásairól beszélhetünk. Organikus csoportokba szerveződött kivétel talán a zene világában, pl. a magyar népzeneből az ún. világzene felé való törekvésekben fedezni föl.

Lapunk megjelenését a

támogatja

Kulturális hírek

GYÖRTÉS ADY-SZOBORRA. Ady Endre születésének a 90. évfordulójára jelen felhívás aláírói, mint kezdeményező, azzal a kéréssel fordulunk mindenkinek, itt, a Kárpát-medencében és a nagyvilágban, hogy segítsék el Érmindszenten, Ady Endre szülőfalujában, egy egészalakos szobor felállítását, amely egyik legnagyobb költőnk emlékét örökítené meg.

Ady Endre, meggyezésünk szerint, nemcsak egyik legnagyobb költőnk, hanem olyan szellemi és erkölcsi tekintélyünk is, akinek eszméi: emberi hite és reménye a jelenben is hatékonyan szolgálhatják nemzetünk fennmaradását és megerősödését.

Ady Endre érmindszenti szobrát olyan jelnek szeretnénk tekinteni, amely nemzeti összefogásunk és felemelkedésünk szellemi stratégiáját mutatja fel. Meggyezésünk, hogy az idejé esztendő a Magyar Nyelv éve kiváló alkalmat kínál magyarságunk öntudatra ébredésére, megveszi értékeink és nemzeti kegyhelyeink gyarapítására, egyáltalán: a közös cselekvésre.

Adományait a nagyváradi székhelyű Pro Universitate Partium Alapítvány az alábbi számlán fogadja:

Fundáció: Pro Universitate Partium, Unicredit-iriac Bank Oradea, IBAN RO17BACX000003007246003, Cod fiscal: 12331679, SWIFT-Cod: BACXROBU, Jelige: Ady-szobor.

A gyűjtéshez a Magyar Írószövetség is hozzájárul. A Magyar Írószövetség Arany János Alapítványa fogadja az adományokat a magyarországi intézményektől és magánszemélyektől. A támogatásokat az alábbi címre és bankszámlaszámra várjuk: Arany János Alapítvány, 1062 Budapest, Bajza u. 18., Bankszámlaszám: Kereskedelmi és Hitelbank 10201006-50018291-00000000.

Aláírók: Tóth László, Vasy Géza, Pomogáts Béla, Székelyhidi Ágoston, Kiss Sándor, dr. Kődöböcz Gábor, Pintér István, Barabás Zoltán, Mezey Katalin, Oláh János

KÖNYVTÁRI VÉDELEM NÉLKÜL ELVESZ-HET A DIGITÁLIS ÖRÖKSÉG. Örökre elvesz a digitális kor öröksége, ha nem kapnak a honlapok és más digitális anyagok a könyvekhez és a kéziratokhoz hasonló védelmet – figyelmeztet a brit nemzeti könyvtár igazgatója. Lynne Brindley szerint a gyors technológiai fejlődés következtében veszélybe került a kulturális örökség. Mindörökké eltűnhetnek még a családi fényképek is, ha készítőjük meghal és számítógépérl, vagy digitális kamerájáról nem mentik ki a felvételeket. "A jövő történései így források helyett fehér foltot találnak majd a XXI. század elejére" – mondta a British Library vezetője.

Lapszámunk szerzői

Birtalan Ferenc – 1945-ben született Budapesten, író, költő. Legutóbbi kötete: *Viszonylag minden* (2008).

Boldog Zoltán – 1984-ben született Medgyesegyházaán, tanár, kritikus.

Brauch Magda – 1937-ben született Temesváron, a nyelvtudományok doktora.

Gömöri György – 1934-ben született Budapesten, költő. Legutóbbi kötete: *Ez, és nem más* (2007).

Izsó Zita – 1986-ban született Budapesten, költő, újságíró.

Lászlóffy Csaba – 1939-ben született Tordán, író. Legutóbbi kötete: *Bestseller avagy a bestia nem alszik* (2008).

Onagy Zoltán – 1952-ben született Budapesten, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Sötétkapu* (2006).

Sárközi Mátyás – 1937-ben született Budapesten, szerkesztő, író. Legutóbbi kötete: *Pesten, Londonban és a nagyvilágban* (2007).

Weiner Sennyei Tibor – 1981-ben született Egerben, költő, alkimista. Legutóbbi kötete: *A tengerszint feletti magasság meghatározása* (2008).